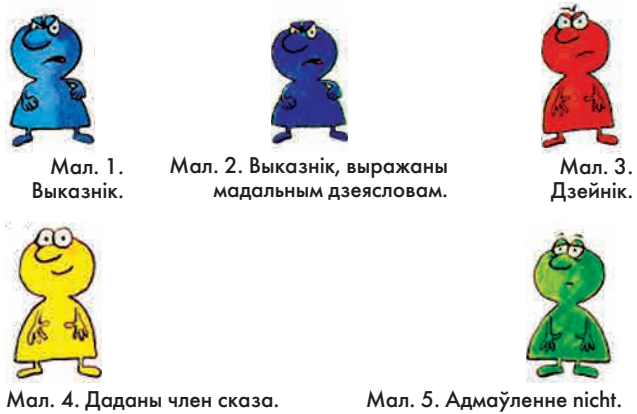


Пры пошуку і распрацоўцы спосабаў інтэнсіфікацыі працэсу фарміравання граматычных навыкаў нямецкай мовы на I ступені адукацыі мы зыходзілі з таго, што ў навучэнцаў малодшага школьнага ўзросту ярка выяўлена, наглядна-вобразнае мысленне, творчае ўяўленне, здольнасць да пераймання і г.д. У 2014 годзе мой вопыт работы па тэме “Інтэнсіфікацыя працэсу фарміравання граматычных навыкаў з выкарыстаннем граматычных гісторый” быў адзначаны прэміяй Мінгарвыканкама.

Адным з праяўленняў творчага ўяўлення з’яўляецца персаніфікацыя, г.зн. надзяленне жывёл, прадметаў, адцягнутых паняццяў (у нашым выпадку граматычных паняццяў) чалавечымі якасцямі і ўласцівасцямі, з чым мы часта сутыкаемся ў казках або фантастычных гісторыях. На аснове персаніфікацыі былі створаны граматычныя гісторыі, сутнасць якіх заключаецца ў перадачы граматычнага правіла шляхам расказвання гісторыі ў добра знаёмай дзецям казачнай форме, дзе героі прымаюць на сябе функцыі граматычных паняццяў, а іх дзеянні адлюстроўваюць граматычныя правілы. Граматычныя гісторыі аб’яднаны агульным сюжэтам і суправаджаюцца наглядным матэрыялам у выглядзе карты Каралеўства Нямецкай Мовы, дзе ўсе гарады носяць назвы граматычных з’яў. Напрыклад, горад Дзеяслоў, горад Асабовыя Займеннікі і інш. У гарадах жывуць жыхары — фігуркі, якія затым выкарыстоўваюцца для трэніроўкі граматычнай з’явы.



❖ З гісторыяй “Першы ўказ каралевы Граматыкі” навучэнцы 3 класа знаёмяцца на адным з першых урокаў. Паколькі ў рускай (беларускай) мове месца дзеяслова ў сказе не з’яўляецца пастаянным, навучэнцы адчуваюць цяжкасці пры пабудове выказванняў на нямецкай мове. Першы ўказ і фігуркі для пабудовы схемы сказа фарміруюць у навучэнцаў пэўны стэрэатып на этапе азнаямлення з граматычнай структурай. Далей схемы-фігуркі дапамагаюць навучэнцам правільна пабудаваць выказванне, а настаўніку дастаткова толькі ўказаць на сінюю фігурку (выказнік), каб выправіць памылкі.

Гісторыя 1. “Першы ўказ каралевы Граматыкі”
Цудоўны, разумны народ насяляе Каралеўства Нямецкай Мовы — словы-прадметы, словы-прыметы, словы-дзеянні. Усе словы займаюцца сваёй справай: складаюць словазлучэнні, будуць сказы, тэксты. Толькі справа гэтая ў іх спачатку не вельмі спорылася. Занадта часта спрачаліся і сварыліся словы адно з адным (настаўнік з каляровых фігурак будзе сказ): Bin Lena ich ці вось так: Ich Lena bin. Толькі сказы, якія яны будавалі, атрымліваліся нейкімі незразумелымі. Тады ў справу ўмяшалася каралева Граматыка. “Так далей справа не пойдзе! Я павінна навесці парадак у сваім каралеўстве!” — і выдала Першы ўказ каралевы Граматыкі:

Усе дзеясловы з’яўляюцца ў сказе выказнікам і атрымліваюць пачэснае другое месца! Яны будуць стаяць пасля дзейніка або пасля даданага члена сказа. А ў пытанні-пералытванні, у пытанні без пытальнага слова дзеясловам дазваляецца выходзіць уперад і стаяць на першым месцы!”

Узрадаваліся дзеясловы: “Ура! Нарэшце мы атрымалі сваё законнае месца, ды яшчэ якое! Пачэснае другое! Слава нашай мудрай каралеве Граматыцы!” — і пабеглі хутчэй займаць свае другія месцы.



❖ Спражэнне дзеяслова для навучэнцаў 3 класа з’яўляецца тэмай складанай і нецікавай, аднак важнай для

Указы каралевы Граматыкі

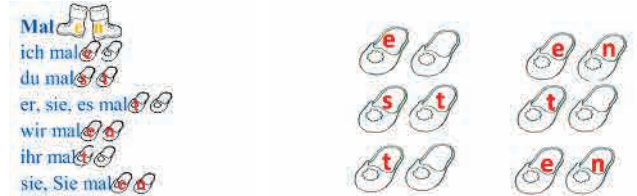
працэсу камунікацыі. Таму гісторыя пра “боцікі” і “тапачкі” спрашчае разуменне складанага матэрыялу на этапе азнаямлення з граматычным матэрыялам, дазваляе хутка выпраўляць памылкі на этапе трэніроўкі.

Гісторыя 2. “Як Дзеясловы ў госці хадзілі, або Галоўнае правіла Дзеяслова”

У Каралеўстве Нямецкай Мовы ёсць горад Асабовыя Займеннікі (die Pronomen-Stadt). Жыхары гэтага горада вельмі



гасцінныя. Асабліва любяць хадзіць да іх у госці дзеясловы (настаўнік вешае на дошку сінюю фігурку). Прыйдучы, натопчуць бруднымі боцікамі і пойдучы. І вось аднойчы сабраліся жыхары двух гарадоў і вырашылі вызначыць правіла наведвання дзеясловамі Асабовых Займеннікаў. Назвалі яго галоўным правілам Дзеяслова (Спражэннем). Згодна з галоўным правілам, калі Дзеяслоў прыходзіць у госці да асабовых займеннікаў, ён павінен зняць боцікі **-en** і абуць тапачкі, якія яму выдасць гаспадар доміка. (Настаўнік бярэ картку са словам *malen* і адразае нажніцамі канчаток **-en**). Слова **ich** выдае Дзеяслову тапачкі **-e, du — -st, трайняты er/ sie/es атрымліваюць -t, wir — -en, ihr — -t, словы sie/ Sie — -en**. Чыста стала ў горадзе Асабовыя Займеннікі!

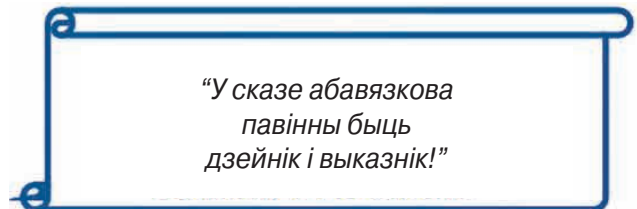


Мал. 12. Схема спражэння дзеяслова з выкарыстаннем тапачак-канчаткаў. Мал. 13. Тапачкі-канчаткі для пабудовы схемы спражэння дзеяслова.

❖ Абавязковая наяўнасць дзеяслова-звязкі ў сказе таксама з’яўляецца складаным матэрыялам для навучэнцаў 3 класа. У роднай мове ў сказах тыпу “Я разумны”, “Я дужы” дзеяслоў не патрабуецца, таму навучэнцы часта прапускаюць яго ў нямецкай мове. На этапе азнаямлення з гэтым граматычным правілам навучэнцам дастаткова нагадаць пра існаванне Другога ўказа, каб навучэнцы самастойна маглі выправіць сваё выказванне. “Любімая песенька дзеяслова *sein*” з добра знаёмай дзецям мелодыяй дапамагае запомніць формы дзеяслова.

Гісторыя 3. “Другі ўказ каралевы Граматыкі, або Дзеўзяць выказнік?”

Аднойчы, калі словы прыйшлі ў сказ (настаўнік вешае на дошцы фігуркі для пабудовы схемы сказа), аказалася, што ў Дзеяслова няма работы (настаўнік адкладвае сінюю фігурку ўбок). Не было ніякіх дзеянняў, якія ён павінен быў здзяйсняць.



“Ну і добра, няхай сёння працуюць толькі назоўнікі і прыметнікі”, — падумаў Дзеяслоў. Пастроіліся Назоўнік і Прыметнік (настаўнік складае схему сказа), але нейкі незразумелы атрымаўся сказ: Ich sportlich. І тут усе ўспомнілі пра Другі ўказ каралевы Граматыкі:

“Што ж рабіць? Хто зойме другое месца? — усхвалявана загаварылі словы. — Трэба хутка знайсці неабходны выказнік!” Яны адправіліся на пошук каго-небудзь, хто згодзіцца быць выказнікам. У лесе, непадалёк горада Дзеяслоў, словы ўбачылі маленькі домік. У гэтым доміку жыло слова *sein*. “Ці не хочаш ты пасяліцца ў горадзе Дзеяслоў і працаваць у сказе выказнікам?” — спыталі словы. *Sein* падумала і згадзілася, але пераязджаць у горад Дзеяслоў і выконваць галоўнае правіла Дзеяслова адмовілася. У госці да асабовых



займеннікаў так і ходзіць з лесу, таму перад кожным домам вымушана мяняць свой убор. Але *sein* не сумее і спявае сваю любімую песеньку (настаўнік прапьяе спражэнне дзеяслова *sein* на матыў песні “У лесе нарадзілася елачка”).

❖ Мадальныя дзеясловы адыгрываюць важную ролю ў маўленчых зносінах навучэнцаў 3-х класаў, паколькі яны ахвотна выказваюць свае адносіны да дзеяння: “умею маляваць”, “люблю спяваць”, “хачу есці” і г.д. Аднак з’яўленне мадальнага дзеяслова парушае ўжо звыклую для навучэнцаў 3 класа структуру нямецкага сказа. Гісторыя “Новыя жыхары горада Дзеяслоў — мадальныя дзеясловы” дазваляе стварыць яшчэ адзін стэрэатып для навучэнцаў: прыйшоў — прагнаў — пакрыўдзіўся — не мяняецца. А схема сказа, у якім стала два сінія чалавечкі-выказнікі, стварае зрокавы вобраз рамачнай канструкцыі сказа.

Гісторыя 4. “Новыя жыхары горада Дзеяслоў — мадальныя дзеясловы”

Пасля першага Указа Каралеўства Нямецкай Мовы пачало жыць мірна і спакойна. Словы — асабовыя займеннікі і словы-дзеянні хадзілі на работу, будавалі сказы, напрыклад:

Wir lesen gut, Wir tanzen gut (фігуркі). Ніхто не сварыўся,

кожны ведаў сваё месца ў сказе. Але ў горадзе Дзеяслоў пасяліліся вельмі цікавыя словы. Іх таксама клічуць дзеясловамі, аднак яны называюць не само дзеянне, а адносіны да дзеяння: умею — не ўмею, люблю — не люблю, хачу — не хачу і г.д. Першым у горадзе пасялілася слова **können**. (Яно вельмі ганарыстае, выхвальнае). Увесь час гаварыла: “Я ўМЕЮ”, “Я МАГУ” (настаўнік вывешвае на дошцы фігурку цёмна-сіняга колеру). Яно прадумала для жыхароў маленькую вуліцу — вуліцу Мадальных Дзеясловаў, на якой стаяла толькі шэсць дамоў, і заняла першы з іх.

У доміку **können** знайшоў “Збор законаў горада Дзеяслоў”: галоўнае правіла Дзеяслова і Першы ўказ каралевы Граматыкі. Галоўнае правіла Дзеяслова слову **können** не спадабалася, і яно не стала яму падпарадкаўвацца. Яно прадумала сваё правіла для вуліцы Мадальных Дзеясловаў **ich kann; du kannst; er/sie/es kann**, якое напалову ўсё ж было падобнае да галоўнага правіла: **wir können; ihr könnt; sie/Sie können**.

А вось Першы ўказ каралевы Граматыкі Дзеяслову **können** спадабаўся, таму, прыйшоўшы ў сказ, ён прагнаў Дзеяслоў з другога месца і заняў яго сам. “Як жа так?” — падумаў Дзеяслоў. — Гэта ж маё месца!” Вельмі пакрыўдзіліся дзеясловы на **können** і з таго часу пры яго з’яўленні становяцца ў самым канцы сказа і не мяняюць боцікі на тапачкі (канчаткі).



Мал. 9. Схема простага неразвітага апавядальнага сказа з мадальным дзеясловам.



Мал. 10. Схема простага неразвітага пытальнага сказа з мадальным дзеясловам.

Мал. 11. Схема простага неразвітага апавядальнага сказа з мадальным дзеясловам і адмаўленнем.
Іна **УРБАНОВІЧ**, настаўніца нямецкай мовы пачатковай школы № 29 Мінска імя братаў Сянько, суаўтар **ВМК** па нямецкай мове для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі.